

بدون تقویم هرگز

از روزی که متولد می‌شویم تا روزی که بار سفر بسته و از این دنیای خاکی به دنیای دیگر کوچ می‌کنیم با تقویم سر و کار داریم. زمان ورود و خروجمان بر اساس روز، ماه و سال در شناسنامه ثبت می‌شود.

از روزی که متولد می‌شویم تا روزی که بار سفر بسته و از این دنیای خاکی به دنیای دیگر کوچ می‌کنیم با تقویم سر و کار داریم. زمان، ماه و خدایان، بر اساس ۱۵۰۰ سال، د، شناسنامه ثبت می‌شود. هیچ کس نمی‌تواند ادعا کند به تقویم نیازی ندارد. همه کارها و برنامه ریزی‌هایمان بر اساس تقویم انجام می‌شود. برنامه ریزی برای کار، آموزش، سفر و خلاصه برنامه ریزی برای هرکاری بر اساس تقویم پیش می‌رود و می‌توان گفت یکی از ده کاری که هر روز انجام می‌دهیم، نگاه کردن به تقویم است.

تقویم یک نوع زبان مشترک بین انسان‌هاست مانند زبانی که با آن گفت و گو می‌کنیم. همان طور که باید بر سر زبان گفت و گو با هم تفاهم داشته باشیم در تعیین تقویم که زبان مشترکی برای برقراری ارتباط و تعیین زمان است هم باید تفاهم داشته باشیم تا بتوانیم زبان یکدیگر را بخوبی بفهمیم و راحت تر با هم ارتباط برقرار کنیم. اگرچه تحولات نجومی اساس استخراج تقویم را تشکیل می‌دهد، اما مولفه‌های فرهنگی و دینی و مذهبی نیز در تقویم ملل مختلف نقش بسیار مهمی را ایفا می‌کند. در تقویم ما که تقویم شمسی یا خورشیدی است، هجرت پیامبر از مکه به مدینه مبنای تقویم است. علاوه بر پارامترهای نجومی که برای محاسبه روز، ماه و سال مورد استفاده قرار می‌گیرد، پارامترهای مختلف دیگری نیز در تهیه و تنظیم تقویم رسمی کشورها مورد توجه قرار می‌گیرد. در میان مردمی که از یک تقویم مشترک استفاده می‌کنند، تقویم زبان مشترک و به نوعی تعیین کننده هویت مردم است.

به گفته مهندس علی اکبر نیری، از کارشناسان مرکز تقویم موسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران، اگر بخواهیم تقویم‌های رایج در کشورها را در گروه‌های مختلف دسته بندی کنیم، شاید بتوان گفت ساده ترین دسته بندی یا تمایز بین تقویم‌های رایج در سطح دنیا براساس نوع سالی است که به عنوان یکی از واحدهای مهم و اصلی در تنظیم تقویم ملاک قرار می‌گیرد. بر این اساس تقویم‌ها را می‌توان به سه گروه اصلی تقویم‌های خورشیدی یا شمسی (Solar)، تقویم‌های قمری یا مهی (Lunar) و تقویم‌های ترکیبی یا به عبارتی تقویم‌های شمسی - قمری یا خورشیدی - مهی (Lunisolar) تقسیم بندی کرد. نیری درباره چگونگی تنظیم تقویم‌های مختلف در این سه گروه می‌گوید: تقویم‌های خورشیدی بر اساس گردش زمین به دور خورشید و تقویم‌ها مهی براساس، گردش ماه به دور زمین تنظیم می‌شود. تقویم‌های خورشیدی - مهی هم ترکیبی از دو نوع تقویم قبلی هستند.

هفته در تقویم قمری ریشه دارد

به گفته نیری، در تقویم‌های قمری، تقویم بر اساس گردش ماه به دور زمین تنظیم می‌شود و بر این اساس یک دور گردش ماه به دور زمین معادل یک ماه است. با قرار گرفتن تعدادی ماه در کنار هم، واحد زمانی بزرگ تری تشکیل می‌شود که همان سال است. یک سال قمری ۱۲ ماه دارد و هر ماه ۲۹.۵۳ روز طول می‌کشد. به عبارت دیگر، قرار گرفتن ۱۲ ماه در کنار هم یک سال داریم که در مجموع حدود ۳۵۴ روز و ۸ ساعت و ۴۹ دقیقه است. توالی ماه‌ها در یک سال قمری با سال شمسی تطابق ندارد. نیری در پاسخ به این که کدام یک از این تقویم‌ها در مقایسه بهترین است می‌افزاید: نمی‌توان گفت کدام یک از این تقویم‌ها در مقایسه بهتر است. هرکدام از تقویم‌های خورشیدی یا مهی مزایای خاص خودشان را دارند. نخستین تقویم‌هایی که بشر از آن استفاده می‌کرد، تقویم‌های قمری بود. علت استفاده از تقویم‌هایی که بر مبنای گردش ماه به دور زمین تنظیم می‌شد این بود که تغییرات شکل ماه برای بشر واضح بود. ماه با هلال نحیفی آغاز شده و به تدریج به هلال نصفه می‌رسید و در نیمه ماه به شکل یک قرص کامل دیده می‌شد و بعد دوباره به تدریج باریک تر شده و در نهایت ماه نحیف به آخر می‌رسید و ماه جدید شروع می‌شد. برای کسانی که به آسمان توجه داشتند ماه معیاری بود که به وضوح در آسمان دیده می‌شد و در نتیجه تغییر شکل ماه راحت ترین ابزار برای تشخیص گذر زمان به شمار می‌آمد.

تربیع ماه نشان دهنده گذر هفته بود. از زمان ماه نو تا زمانی که ماه به شکل یک نیم دایره دیده می‌شد تقریباً هفت روز طول می‌کشید و پس از آن نیز یک هفته به طول می‌انجامید تا ماه به شکل یک قرص کامل دیده شود. به این ترتیب متوجه می‌شویم چرا یکی از واحدهای زمانی در تقویم هفته است. در حقیقت به همین علت است که ما در تقویم یک دوره زمانی یک هفته ای داریم. یا شاید بهتر باشد این طور بگوییم که واحد زمانی هفته در تقویم‌های مختلف برگرفته از تقویم‌های قمری است.

اندر مزیت های تقویم خورشیدی

نیری، یکی از مهم ترین مزیت‌ها یا خوبی‌های تقویم خورشیدی را تطابق این تقویم با فصل‌های مختلف سال می‌داند و می‌گوید: در تقویم‌های خورشیدی، شروع سال همواره در یک فصل مشخص قرار می‌گیرد. زمانی که استفاده از تقویم خورشیدی مورد توجه قرار گرفت، کشاورزان به دنبال تقویمی بودند که بتوانند به کمک آن راحت تر برای کارهایشان برنامه ریزی کنند و به

این ترتیب متوجه شدند این تقویم که با فصل ها تطابق دارد برای کارشان مناسب تر است. اگرچه تنظیم تقویم خورشیدی در مقایسه با تقویم قمری سخت تر است، اما مزایای بیشتری دارد و همان طور که گفته شد یکی از مهم ترین مزیت های آن هماهنگی با فصول است. تنظیم تقویم قمری راحت تر است و به همین دلیل بشر اولیه ابتدا تقویم قمری را مورد توجه قرار داد و نخستین تقویم هایی که بشر از آن استفاده می کرد نیز بر مبنای حرکت ماه به دور زمین تنظیم می شد.

گاهشمارهای از نوع خورشیدی - مهی

بعضی از گاهشمارهای از ابتدا قمری بود و بعدها با توجه به این که خواستند از مزایای تقویم شمسی نیز در تقویم های قمری استفاده کنند در این گاهشمارها تغییراتی ایجاد شد. به این ترتیب تقویم های شمسی - قمری تنظیم شد. این کارشناس مرکز تقویم درباره ویژگی مهم تقویم های ترکیبی می گوید: در این تقویم ها، اساس جلو رفتن ماه ها براساس گردش ماه به دور زمین است و در نهایت در این تقویم سعی می کنند طول سال را تا حد امکان به سال شمسی نزدیک کنند. مجموع روزهای 12 ماه قمری 354 روز و 8 ساعت و 49 دقیقه است.

سال قمری با سال شمسی که 365 روز و 5 ساعت و 49 دقیقه است، 10 روز و 21 ساعت اختلاف دارد. مجموع این روزها در هر دو یا سه سال برابر یک ماه است. به این ترتیب در تقویم های ترکیبی یا همان تقویم های شمسی - قمری هر دو یا سه سال یک ماه اضافه ایجاد می شود. در تقویم های ترکیبی از مزایای هر دو نوع گاهشمار استفاده شده و برای جبران اختلاف بین روزهای سال در این دو گاه شماری، هر دو یا سه سال یک بار ماه سیزدهمی به ماه های موجود اضافه می شود و به این شکل طول سال به 365 روز شمسی رسانده می شود. تقویم چینی و تقویم عبری از جمله تقویم های ترکیبی رایج در سطح دنیاست.

نیری درباره تفاوت تقویم رایج در کشورهای اسلامی این طور توضیح می دهد: تقویم رایج در کشورهای اسلامی از نوع هجری قمری است. البته ممکن است تقویم اصلی رایج در آن کشور هجری قمری نباشد، اما مناسبت ها و مراسم دینی و مذهبی بر اساس تقویم هجری قمری برنامه ریزی می شود. برای مثال در کشور سوریه از تقویمی شبیه تقویم میلادی با اسامی ماه های متفاوت به عنوان تقویم اصلی استفاده می شود و مناسبت های مذهبی بر اساس تقویم قمری برگزار می شود. در بیشتر کشورهای اسلامی و حتی در کشور ما نیز همین طور است. گرچه تقویم رسمی کشور ما تقویم هجری خورشیدی است، اما مناسبت ها و مراسم دینی و مذهبی بر اساس تقویم هجری قمری در تقویم لحاظ می شود و که برنامه های علمی و جهانی بر اساس تقویم میلادی تعیین می شود.

فرانک فراهانی جم / گروه دانش